

- математика не повинна впливати на гуманітарну сферу суспільства?
- математичні знання в сучасному суспільстві не мають безпосереднього застосування?
- математичні знання в сучасному суспільстві ціняться залежно від існуючих освітніх традицій?
- математичні знання не мають прямої користі в сучасному доволі гуманітаризованому суспільстві?
- математичні знання суттєво впливають на економічний розвиток суспільства?
- окремі «суспільні» галузі знань (філософія, соціологія, політологія, історія, право та інші) все-таки відчувають вплив математики?
- потрібно вживати заходів щодо формування суспільної думки про корисність математичних знань для розбудови економіки держави?
- прилучення молоді до математичних знань є важливим для інформаційного розвитку суспільства?
- прилучення молоді до математичних знань сприяє духовному розвитку суспільства?
- прилучення молоді до математичних знань сприяє накопиченню інтелектуального потенціалу суспільства?
- ставлення суспільства до математичних знань є даниною традиціям?
- технологічні досягнення в державі пов'язані з розвитком математики і математичної освіти в суспільстві?
- увага до математичних знань в сучасному суспільстві перебільшена?

УДК 371.124:37.013.42

ПРОФЕСІЙНЕ СПІЛКУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ ВИД ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ДЕФІНІЦІЇ ТА ПІДГОТОВКА

Локарева Г.В., д. пед. н., доцент

Запорізький національний університет

У статті розглянуто питання підготовки соціального педагога до професійного спілкування як базового компонента його професійної діяльності. Подані деякі підходи до дефініції поняття “професійне спілкування соціального педагога”, що визначає теоретичну та прикладну сутність вказаної проблеми. Обґрунтовано специфіку представленого виду діяльності фахівця – професійне спілкування як самостійний вид діяльності соціального педагога та як визначальний компонент результатів інших видів його професійної діяльності.

Ключові слова: спілкування, професійне спілкування соціального педагога, професійна діяльність, професійна підготовка.

Локарева Г.В. ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ОБЩЕНИЕ СОЦИАЛЬНОГО ПЕДАГОГА КАК СПЕЦИФИЧЕСКИЙ ВИД ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ: ДЕФИНИЦИИ И ПОДГОТОВКА / Запорожский национальный университет, Украина.

В статье рассматривается вопрос подготовки социального педагога к профессиональному общению как базовому компоненту его профессиональной деятельности. Представлены некоторые подходы к дефинициям понятия «профессиональное общение», которые определяют теоретическую и практическую сущность рассматриваемой проблемы. Обосновано специфику представленного вида деятельности специалиста – профессионального общения как самостоятельный вид деятельности социального педагога и как определяющий компонент результатов других видов его профессиональной деятельности.

Ключевые слова: общение, профессиональное общение социального педагога, профессиональная деятельность, профессиональная подготовка.

Lokareva G. V. PROFESSIONAL INTERCOURSE OF SOCIAL PEDAGOGUE LIKE A SPECIFIC VARIETY OF PROFESSIONAL ACTIVITY: PREPARATION AND DEFINITIONS / Zaporozhzhya National University, Ukraine.

A question of social pedagogue preparation, like a basic component of his profession activity is considered in this article. Some approaches to definitions of “professional intercourse” conception, which determined theoretical and practical essence of this problem are represented. The specific character of represented variety of specialist’s activity is well-grounded - professional intercourse like independent variety of social pedagogue activity and like determined component of other types of his professional activity results.

Key words: intercourse; professional intercourse of social pedagogue; professional activity; professional preparation.

Падіння виробництва, поява безробіття, різке зниження життєвого рівня населення супроводжується погіршенням стану здоров'я та зростанням криміногенності, збільшенням кількості людей, що потрапляють до категорії малозабезпечених і соціально вразливих верств населення, а це стосується не тільки інвалідів, багатодітних та неповних сімей, але й звичайних, у тому числі і молодих сімей (І. Зверева). Усі ці соціальні явища, вирішення соціально-негативних проблем, що склалися як на об'єктивному, так і на суб'єктивному тлі, потребують професійного посередника між громадянином і державними установами, між людиною і її родиною, між старшим поколінням і молоддю, і, навіть, для окремої людини – посередника, який допоміг би розібратися з самим собою („я” ↔ СП ↔ „Я”). Отже, вимоги до соціального педагога як в цілому до виконання всіх професійних функцій, так і професійного спілкування зокрема, мають нормативний характер. Тому слід відзначити, що “...діяльність соціального робітника (і соціального педагога – Г.Л.) – це зона довіри між людьми, шлях до взаєморозуміння, спілкування. Соціальний робітник повинен володіти навичками впливу не тільки на самого клієнта, а й на його оточення, групове спілкування, ситуацію в соціумі. Обов'язкові якості - психологічна грамотність та делікатність. Людина, яка обрала цю професію, повинна бути гуманістом, володіти комунікативними та організаторськими здібностями, високою духовною, загальною культурою, почуттям такту; вміти аналізувати соціальні явища, процеси, бачити своє місце і роль у суспільному житті, мати чіткі ідеологічні та моральні принципи” [1]. Зміст вищенаведеної цитати містить в собі вимоги до фахівця, що стосуються професійної діяльності та особистісних якостей, які забезпечують успіх цієї діяльності. У той же час, можна помітити, що всі ці вимоги стосуються більшою або меншою мірою безпосередньо професійного спілкування соціального педагога, а, виходячи з цього, і підготовки майбутнього спеціаліста в галузі соціальної роботи (педагогіки). І правильно, на нашу думку, сказано в Д. Карнегі, що ефективність професійної діяльності на 85% залежить від умінь спілкуватися і лише на 15% - від конкретних знань з фаху [2]. Найбільшою мірою це стосується професії соціального педагога, тому фахова підготовка повинна базуватися на формуванні вмінь та навичок професійного спілкування.

Отже, мета пропонованої статті – представити теоретичну та прикладну сутність підготовки соціального педагога до професійне спілкування в контексті розглядання його як специфічного виду професійної діяльності.

Л. Міщик у докторській дисертації «Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога в закладах вищої освіти» вперше порушила питання підготовки соціального педагога як фахівця нової на той час для України професії і галузі (соціальної педагогіки) взагалі, де було розглянуто ряд питань із проблеми соціальної педагогіки як науки та навчальної дисципліни, розроблена концепція системи підготовки соціальних педагогів у вищих навчальних закладах. Це фундаментальна робота, у якій широко представлені питання з соціальної педагогіки, на яких ґрунтуються подальші наукові дослідження. До таких належать роботи О. Безпалько, І. Зверєвої, А. Капської, Р. Короткової, Г. Лактіонової, Ю. Мацкевіч,

С. Пашенко, О. Пономаренко та ін. У них розглянуто різні аспекти напряму соціальної роботи: розробка загальних положень із соціальної педагогіки, технології дозвіллевої роботи, техніки мовленнєвої діяльності соціального педагога, види роботи з людьми похилого віку, напрями соціальної роботи з молоддю, безпосередньо дослідження, присвячені підготовці соціального педагога до різних аспектів соціальної роботи тощо. Проблема формування професійного спілкування соціального педагога не висвітлена і глибоко не досліджена, як у науково-теоретичних дослідженнях, так і на практиці.

Для обґрунтування специфічного характеру професійного спілкування соціального педагога та підготовки до цього виду діяльності нами розглянуті наукові роботи, які присвячені питанням професійного спілкування в інших галузях життєдіяльності людини, питанням комунікативної культури (І. Анненкова, Н. Горбунова, В. Гриньова, Л. Дарійчук, В. Лівенцова, О. Пехота, О. Уваркіна, Т. Шепеленко). Так, О. Пехота [3] у своєму дослідженні висуває положення про суб'єктивний характер розвитку індивідуальності майбутнього фахівця. До особистісних особливостей індивідуальності вчителя автор відносить систему професійно значимих відношень: професійно-психологічну зорієнтованість на майбутню професію, професійну спрямованість (сукупність стійких професійних мотивів), акцентуацію характеру вчителя, емпатію. Вважаємо, що розвиток індивідуальності майбутнього фахівця є необхідною умовою в підготовці не тільки вчителя, але й безпосередньо стосується всіх професій, які пов'язані з роботою в системі «людина ↔ людина» і, насамперед, професії соціального педагога. Тому індивідуальність фахівця можна прийняти за базове інтегральне поняття, що пропонується автором і використати цей підхід у розробці проблеми формування професійного спілкування соціального педагога.

Н. Горбунова за ключове поняття свого дослідження бере «професійно-ділове спілкування»[4]. Нею пропонується технологія розвитку та саморозвитку культури професійно-ділового спілкування студентів у процесі навчання у вищому навчальному закладі. Питання технології (чи то є методика?), розглянуте в цій роботі, на наш погляд, є дискусійним. У дослідженні В. Гриньової обґрунтовано сутність, структуру та функціональні компоненти педагогічної культури майбутнього вчителя [5]. Розкрито функціонування та критерії сформованості педагогічної культури, до яких автор відносить: сформованість знань, педагогічне мислення, ціннісне відношення, використання знань, умінь, прояв індивідуальності вчителя. Методика цього автора становить собою цілісну сукупність дій та навчальних операцій, які забезпечують діагностичність та результативність запропонованого формування педагогічної культури майбутнього вчителя. Однак педагогічна культура, на нашу думку, повинна містити і елементи культури спілкування, про що мова в цьому дослідженні ведеться недостатньо. Серед критеріїв сформованості педагогічної культури не виділяється комунікативний показник, а для вчителя спілкування виступає як елемент професійної діяльності. Отже, рівень сформованості педагогічної культури без показника рівня володіння педагогічним спілкуванням не дає повної картини результативності цього аспекту професіоналізму вчителя. Проблема формування комунікативної культури студентів вищих медичних закладів досліджувалася О. Уваркіною. У цій роботі увага приділялася здебільшого інформаційному та соціально-перцептивному аспектам. На цих двох моментах автор і визначив показники комунікативної культури майбутніх лікарів, до яких було віднесено: вміння слухати, рефлексійні та емпатичні здібності, здатність ясно мислити в умовах стресової ситуації, особиста проникливість, спостережливість, творче натхнення, наполегливість у досягненні мети, націленість на самоосвіту, вміння переконувати, міміка, жести, зовнішній вигляд - загальне враження, здатність до взаєморозуміння в різних умовах обміну інформації [6, 161]. Виділені показники сформованості досить повно характеризують рівень володіння фахівцем комунікативною культурою в аспекті, що розглядається. Однак вони подані в

несистематизованому переліку, не згруповані за певними ознаками, які б дали найбільш чіткі заміри у сформованості комунікативної культури. Більш чітка класифікація дозволила б подати і більш чітку діагностику.

У дисертаційній роботі В. Лівенцової з проблеми формування професійної культури майбутнього менеджера у виробничій сфері розкрито залежність міжособистісних стосунків комунікатора і комуніканта, яка пов'язана із вербальним кодуванням та декодуванням професійно-ділової інформації. Вказані вміння фахівця забезпечують результативність його професійної діяльності, а таким чином, певний рівень культури професійного спілкування менеджера гарантує виконання виробничих завдань [7].

Як видно із розглянутих досліджень, професійному спілкуванню як діловому спілкуванню, його визначальному аспекту - культурі спілкування, приділяється увага у різних галузях науково-практичних знань, де мова йде про професійну діяльність, пов'язану із взаємодією людини з людиною. Тому підготовка спеціалістів, зорієнтованих на "індивідуальні послуги", є актуальною на сьогодні. Фахівці-науковці, говорячи про професійну підготовку працівників соціальної роботи, зазначають, що підготовка соціального педагога, перш за все, і спрямована на роботу з окремою особистістю й тому передбачає оволодіння знаннями з теорії особистості, персонології, девіантології, професійної етики, теорій і методів психо-соціальної оцінки різних видів і форм втручання в особисте життя клієнтів, діагностики стану і проблем клієнтів, різноманітні типи консультування [8]. Разом з тим, при такому великому переліку необхідного і важливого у фаховій підготовці мова зовсім не йде про підготовку до професійного спілкування соціального педагога. Однак усі вказані знання та вміння, що пропонуються для використання в професійній діяльності соціального педагога, реалізуються через професійне спілкування та безпосередньо у процесі професійного спілкування, що здійснюється як вид професійної діяльності.

Практичне вирішення проблеми підготовки до професійного спілкування майбутніх фахівців ґрунтується на теоретичному усвідомленні змісту базового поняття "професійне спілкування соціального педагога". Розглянемо деякі підходи до дефініцій поняття "професійне спілкування соціального педагога", що визначають теоретичну та прикладну сутність вказаної проблеми.

Поняття «професійно-педагогічне спілкування» в більшій мірі відбиває сутнісні сторони спілкування в діяльності соціального педагога, однак визначає тільки педагогічну спрямованість в усіх вищевказаних сферах його роботи. Якщо більше приділити уваги терміну «професійне» і розглянути його з боку змістової насиченості, то ми поділяємо думку В. Лівенцової про те, що поняття професійне спілкування можна розглядати як у широкому, так і у вузькому значенні. У широкому значенні пропонується визначати професійне спілкування як комунікативні навички та вміння, властиві людині, що має спеціальну фахову підготовку, тобто є професіоналом, а з приводу цього розглядається як особа, що володіє значним досвідом і високими професійними стандартами. У вузькому значенні пропонується розуміти професійне спілкування як важливий засіб і умову вирішення завдань певної професійної діяльності, а, отже, професійне спілкування включає особливості, характерні для окремо взятої професії. Крім того, окремі автори (Г. Бороздіна, М. Дебольський, М. Коваль, Г. Мішаткіна) також використовують поряд з поняттям «професійне спілкування» поняття «ділове спілкування» як синоніми. І, якщо розглядати конкретно професійне спілкування соціального педагога в контексті формального та неформального спілкування, то поняття «ділове» є окремою характеристикою, що висвітлює та розкриває його здійснення в умовах конкретної професійної діяльності (соціальної роботи), водночас враховуючи її специфіку.

Виходячи з цього, доцільно використовувати в роботі даного фахівця таке поняття, як «професійне спілкування соціального педагога», детермінуючи його в такий спосіб: “Професійне спілкування соціального педагога – це складний багатоплановий процес сприйняття клієнта як об’єкта своєї професійної діяльності, встановлення контакту і взаємодії з ним із метою визначення його соціально-психологічних потреб, запитів і надання соціально-педагогічної допомоги та послуг”. У даному визначенні в концентрованій стислій формі подано суть та сенс професійного спілкування соціального педагога. Це не статичне і не одномиттєве соціальне явище, а складне динамічне утворення, яке проходить певні етапи (соціальна перцепція, комунікація, інтеракція). Клієнт як об’єкт професійної діяльності соціального педагога, розглядається нами на підставі освітньо-професійних державних стандартів, де в системі блоків змістових модулів визначені такі модулі, як „Сім’я як об’єкт соціально-педагогічної діяльності”, „Молодь як об’єкт соціально-педагогічної діяльності”, а також підхід Г. Лактіонової до жіночої молоді як до об’єкту соціальної роботи [9]. Виходячи з цього, можна вважати, що і сама родина, і окремі її члени, і школярі та студенти є потенційними клієнтами соціального педагога, а, виходячи з цього, і будь-яка особа, що звертається до фахівця за соціально-педагогічною допомогою або послугою, є об’єктом, на який спрямована його професійна діяльність, саме тому поняття «клієнт» являє собою узагальнений зміст об’єкта професійної діяльності соціального педагога. Клієнт являє собою безпосередній об’єкт професійної діяльності фахівця і сприйняття його соціальним педагогом є багатоплановим – в контексті соціального, правового, морального, психологічного аспектів взаємозв’язків особистості з соціумом. „Об’єктом соціальної роботи служать люди, що потребують сторонньої допомоги: старі, пенсіонери, інваліди, тяжкохворі, діти, люди, що опинилися в скрутній життєвій ситуації – у біді; підлітки, що опинилися в поганій компанії, і багато хто з інших”, - стверджує А.Яковлев [10, 17]. Такий підхід до визначення об’єкта професійної діяльності соціального педагога можна знайти у працях М. Галогузової, М. Фірсова, О. Студьонової, А. Яковлева. Представлена дефініція містить основні завдання професійного спілкування, а саме - визначення соціально-психологічних потреб, запитів клієнта та надання йому соціально-педагогічної допомоги та послуг.

Розуміння фахівцем сутності ключового професійного поняття є особливо важливим для професійної діяльності соціального педагога, оскільки сфера педагогічної роботи, як відомо, належить до так званого соціономічного типу професій, тобто до такого виду професійної діяльності, у якому головну роль відіграє процес спілкування. Спілкування соціального педагога ми розглядаємо в контексті положення О. Леонтєва про спілкування “...спілкування є для нас одним з видів діяльності. Це не означає, що спілкування у всіх випадках виступає як самостійна діяльність; важливо, що вона може бути такою, хоча може виступати і як компонент, складова частина (і одночасна умова) іншої, некомуникативної діяльності. І, якщо розуміти спілкування як діяльність, то очевидно, що для нас аксіомою є, по-перше, його інтенціональність (наявність специфічної мети, самостійної або підпорядкованої іншим цілям; наявність специфічного мотиву); по-друге, його результативність – міра збігу досягнутого результату з наміченою метою; по-третє, нормативність, що виражається, насамперед, у факті обов’язкового *соціального контролю* за протіканням і результатами акту спілкування” [11, 27].

Позиція О. Леонтєва щодо розгляду спілкування як виду діяльності пояснює (підтверджує) нашу позицію стосовно професійного спілкування соціального педагога, як до виду професійної діяльності. Професійне спілкування соціального педагога, з одного боку, є основною умовою, через яку здійснюється реалізація завдань інших видів професійної діяльності фахівця соціальної сфери: консультативної, соціально-

педагогічної діагностики, соціально-педагогічної корекції, превентивної, дозвіллевої тощо. У цьому контексті професійне спілкування соціального педагога вміщує в собі потужний резерв підвищення його професійної майстерності, вдосконалення організації соціально-педагогічної діяльності стосовно до всіх систем спілкування. Від того, як буде організований певний вид діяльності, як буде протікати взаємодія між фахівцем і клієнтом, залежить ефективність і конкретне вирішення завдання того виду діяльності, елементом якого є спілкування, а це означає, що без певного, а саме кваліфікованого рівня володіння професійним спілкуванням, соціальний педагог не досягне мети в конкретній справі, не вирішить проблеми конкретного замовника. З іншого боку, професійне спілкування може бути самостійним видом діяльності соціального педагога. Це пов'язане з необхідністю вирішення певного, конкретного завдання, наприклад, встановлення позитивного ставлення клієнта до іншої людини, налагодження контакту й розуміння між фахівцем і тим, кому необхідна соціальна допомога, але хто має проблеми в спілкуванні з людьми взагалі, і тому є особою замкнутою, невідкритою, а це гальмує вирішення хвилюючих його питань. Фахівець, завдяки професійному спілкуванню, готує клієнта до роботи в необхідних видах діяльності, до яких він на даний момент може бути не готовий. У цьому випадку професійне спілкування розглядається нами як самостійний вид професійної діяльності, бо має конкретну мету та мотив стосовно вказаного виду діяльності. І в першому, і в другому випадках передбачається результат, а його характер, рівень та якість залежать від ступеня володіння фахівцем професійним спілкуванням. Стосовно соціального контролю за спілкуванням соціального педагога та клієнта, то він відбувається в такий же спосіб, як і за всіма іншими видами професійної діяльності соціального педагога: за нормативними вимогами з боку кваліфікаційної характеристики фахівця, морального кодексу соціального працівника/соціального педагога та здійснення контролю за процесом спілкування з боку адміністрації. Основним показником ефективності є задоволеність клієнта результатом вирішення його проблеми та стосунками, які склалися між ним і фахівцем.

Зіставлення професійної діяльності соціального педагога (соціального працівника) та його професійного спілкування в науковій літературі зустрічаються з різних позицій. Так, О. Студьонова та М. Фірсов розглядають соціальну роботу як вид діяльності через призму взаємодії фахівця і клієнта, чим зрівнюють її з професійним спілкуванням, підкреслюючи, що вона (соціальна робота) за своєю суттю є комунікативною. Виходячи з того, що і комунікація, і взаємодія складають основні етапи спілкування, можна вважати названі компоненти складовими професійного спілкування соціального педагога, а це ще раз підтверджує доцільність розгляду нами поняття професійного спілкування соціального педагога в такий спосіб, про який йшла мова вище. «Комунікативна взаємодія, в широкому розумінні слова, - це взаємозв'язок, значеннєвий аспект взаємодії. Основна мета взаємодії соціального працівника і клієнта – оптимізація механізмів соціального функціонування індивіда...», - відзначають автори [12, 273]. І далі, характеризуючи вміння, які забезпечують роботу з клієнтом, а саме взаємодію, дослідники підкреслюють значущість володіння спеціалістом комунікативною технікою, як засобом професійного спілкування на рівні професійної здатності: „Одним із головних напрямів діяльності соціального робітника є робота з клієнтом, в основі якої лежить спілкування перш за все в його індивідуально-особистісному вираженні. Соціальний робітник повинен уміти вислухати і зрозуміти, пояснити і довести, запитати і відповісти, вмовити і переконати, створити атмосферу довіри у бесіді і ділового настрою в співбесіді, знайти індивідуальний психологічний підхід до клієнта, розв'язати конфлікт, зняти напругу. В основі такої діяльності лежить комунікативна техніка спілкування, володіння якою є важливою ознакою професійної здатності соціального працівника”[12, 262].

В. Курбатов підходить до сутності професійної діяльності фахівця соціальної сфери в контексті об'єкта зазначеної діяльності, а з приводу цього позначає її як „клієнтурну”, а тому вважає, що полем цієї діяльності є професійне спілкування і так само, як і попередні дослідники, про погляди яких йшлося вище, визначає володіння професійним спілкуванням умовою професійної здатності. Із цього приводу він відзначає: „Однією з головних особливостей діяльності соціального працівника є клієнтурна діяльність. Вона виражається в тому, що професійний соціальний працівник постійно веде спілкування з клієнтами: відвідувачами, чолобитниками (прохачами), заступниками і навіть зі скаржниками. Його поле діяльності – професійне спілкування. Тому поряд з чисто професійними знаннями і навичками, вміння вести ділове спілкування є однією із важливих ознак професійної здатності соціального працівника” [13, 248-249].

А. Яковлев на підставі розгляду соціальної роботи як особливого виду діяльності, який породжується предметом цієї діяльності, а саме - наданням допомоги людям, які її потребують, що нездатні без сторонньої допомоги вирішити свої життєві проблеми, а в деяких випадках навіть жити, підкреслює і особливість характеру спілкування соціального працівника з клієнтом. Він пояснює „чому її (соціальну роботу) слід віднести до особливого виду діяльності? Діяльністю називають сукупність дій людини, спрямованих на бажану зміну якого-небудь предмета. Столяр хоче зробити з бруска дерева стіл. Фізик прагне зафіксувати перехід електрона із одного стану в інший. Майстер з ремонту радіоапаратури розбирає і збирає радіоприймач, щоб усунути несправність у його роботі. Соціальний робітник розмовляє зі своїм клієнтом, щоб зняти з нього психологічний стрес, допомогти йому увійти в нормальний ритм життя, або надає допомогу людині, яка прикована хворобою до ліжка, у придбанні продуктів, предметів особистої гігієни тощо” [14, 16]. І тому ми поділяємо точку зору зазначеного автора про те, що професійне спілкування соціального педагога відрізняється від професійного спілкування будь-якого фаху та галузі діяльності. Певна різниця існує навіть між, на перший погляд, близькими поняттями - педагогічним спілкуванням та професійним спілкуванням соціального педагога. Спільне в цих процесах - це педагогічна спрямованість і все, що пов'язано з виховною стороною (виховна функція) професій соціального педагога та педагога-вчителя. Ми поділяємо думку авторів Л. Коваль, І. Звереві, С. Хлеб'як, що для педагогічного спілкування першорядною є освітня та навчальна функції, а для спілкування соціального педагога - функція соціальної допомоги та захисту, а також забезпечення консолідації всіх сил та можливостей суспільства щодо конкретного громадянина, розвитку активності клієнта як суб'єкта цього процесу [15]. Водночас вважаємо, що діяльність практичного психолога, стосовно характеру спілкування, близька до професійного спілкування соціального педагога, і з цього приводу екстраполюємо теоретичне бачення особливих рис професійного спілкування практичного психолога таких авторів, як З. Білоусові, Л. Міщик, Н. Загорської на професійне спілкування соціального педагога. Зазначені автори акцентують увагу на тому, що однією з найбільш значимих сторін професійної діяльності психолога є спілкування, бо саме в ньому здійснюється головне в його роботі - вплив особистості на особистість. Виступаючи інструментом такого впливу, спілкування стає функціонально і професійно значимим у роботі психолога [16, 3]. Щодо соціального педагога, то він також має справу з особистістю, і в роботі з нею, як і психолог, використовує рівноцінний професійний інструмент (професійне спілкування), завдяки якому інтегруються всі інші види професійної діяльності його як фахівця (соціально-педагогічна підтримка, допомога, вирішення проблем клієнта). Професійне спілкування соціального педагога - специфічний вид діяльності, який має свої особливості, пов'язані з безпосереднім об'єктом та предметом його праці. Специфіка обумовлюється та пояснюється функціями, що відрізняються від функцій навчально-виховного процесу навчальних закладів, а саме: діагностичною,

прогностичною, організаторською, комунікативною, правозахисною, превентивною, рекламно-пропагандистською, соціально-педагогічною, соціально-економічною, й завданнями, які можна знайти в роботах І. Звереві, Л. Коваль, Г. Лактіонової, В. Поліщук, С. Хлеб'як. Специфічність професійного спілкування соціального педагога, як різновиду діяльності, відображена найбільшою мірою функціями, що конкретно визначені Державними стандартами підготовки майбутнього фахівця за рівнем бакалавра такими, як гностична, комунікативна, організаторська, діагностична, прогностична, посередницька, охоронно-захисна, попереджувально-профілактична, соціально-терапевтична, корекційно-реабілітаційна. У функціональному блоці стандартів комунікативній функції призначено певне місце (друге за переліком), що свідчить про значущість як самої функції, так і самого процесу професійного спілкування фахівця, де безпосередньо і відбувається її реалізація. Комунікативна функція природно здійснюється у професійному спілкуванні, і в цьому випадку є самостійним видом діяльності, реалізація решти функцій потребує використання професійного спілкування як необхідної умови, що забезпечує його ефективне, компетентне виконання. Функціональні обов'язки, які виконує соціальний педагог, спрямовані на надання соціальної допомоги людині, що її потребує, і виходячи з їх змісту, професійне спілкування здійснюється або як самостійний вид діяльності, або як компонент іншої. У певних видах діяльності соціального педагога, професійне спілкування є базовим і визначальним елементом, без якого цей вид діяльності та процес, який він забезпечує, просто неможливий. Так, у консультуванні та реабілітації професійне спілкування застосовується фахівцем як компонент цих видів діяльності, і без обміну інформацією між фахівцем і клієнтом, без професійної взаємодії та впливу на соціального замовника не буде позитивного результату ні в першому, ні в другому випадку. Надання допомоги окремій людині, що опинилася у важкій життєвій ситуації, шляхом підтримки, відбувається через професійне спілкування соціального педагога як самостійного виду діяльності. Професійне спілкування соціального педагога як діяльність здійснюється при актуалізації потенціалу власних сил і можливостей та настрою на самодопомогу людям, які втратили надію у зв'язку з подіями, що з ними відбуваються. Використання професійного спілкування соціальним педагогом, і як окремого виду діяльності, і як компоненту, здійснюється у профілактичній роботі із запобігання факторам, які негативно впливають на життєдіяльність особистості. Важливою та специфічною стороною роботи соціального педагога є спілкування з людьми з особливими потребами, а також з людьми похилого віку (Р. Кравченко, Ю. Мацкевич). На цій ділянці соціальної роботи існують певні нюанси у професійному спілкуванні фахівця, що мають місце в роботі з дітьми-інвалідами та дорослими інвалідами, особами, які мають фізичні або розумові вади. Відмінності соціальної роботи з такими клієнтами взагалі, та професійного спілкування зокрема, спричинені їхньою постійною, і до того ж значною соціальною дезадаптацією, компенсація якої і потребує від фахівця оволодіти тими якостями, вміннями та навичками професійного спілкування, які допомогли б такому типу клієнтів в опануванні комплексними навичками автономного проживання [17]. Ю. Мацкевич у своєму дисертаційному дослідженні виявила, що основними труднощами, з якими стикаються соціальні працівники у своїй роботі, є нерозуміння внутрішньої психологічної позиції клієнта, труднощі в управлінні спілкуванням, в умінні перебудовувати взаєностосунки з клієнтом залежно від ситуації, у створенні сприятливого психологічного клімату, у здійсненні корекції міжособистісних стосунків тощо [18, 11]. Вище зазначене, стверджує автор, підкреслює необхідність цілеспрямованої підготовки до такого роду діяльності, а саме – підготовки студентів до професійного спілкування з людьми похилого віку.

Отже, професійне спілкування соціального педагога - специфічний вид діяльності, який має свої особливості, пов'язані з безпосереднім об'єктом та предметом його праці.

Специфіка обумовлюється та пояснюється функціями: гностичною, комунікативною, організаторською, діагностичною, прогностичною, посередницькою, охоронно-захисною, попереджувально-профілактичною, соціально-терапевтичною, корекційно-реабілітаційною. Проаналізувавши ряд ключових понять досліджуваної проблеми і зробивши спробу детермінувати поняття «професійне спілкування соціального педагога», можна зробити висновки про те, що поданий вид спілкування виступає, по-перше, засобом вирішення професійних завдань; по-друге, системою соціально-психологічного забезпечення професійної діяльності соціального педагога; по-третє, способом організації визначеної системи взаємовідносин фахівця і клієнта, по-четверте, цілісною категорією, поза якою професійне становлення соціального педагога неможливе. Педагогічне спілкування соціального педагога як дефініція може бути робочим для обґрунтування та розвитку окремих положень проблеми, що досліджується, а саме визначення принципів і критеріїв професійного спілкування соціального педагога, розробки моделі та методики формування професійного спілкування майбутнього фахівця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коваль Л.Г., Зверева І.Д., Хлебик С.Р. Соціальна педагогіка: Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – 392 с.
2. Карнеги Д. Как завоевать друзей и оказывать влияние на людей. – Владивосток: Из-во Дальневосточного ун-та, 1991. – 263 с.
3. Пехота Е.Н. Индивидуализация профессиональной педагогической подготовки учителя: Дис. ... док. пед. наук. – К., 1997. – 430 с.
4. Горбунова Н.В. Технология развития и саморазвития культуры профессионально-делового общения студентов в процессе обучения в вузе (общепедагогический аспект) : Дис ... канд. пед. наук. – Саратов, 1999. – 234 с.
5. Гриньова В.М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя: Теоретичний та методичний аспекти. – Харків: Основа, 1998. – 298 с.
6. Уваркіна О.В. Формування комунікативної культури студентів вищих медичних закладів освіти в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін: Дис... канд. пед. наук. – К., 2003. – 200 с.
7. Лівенцова В.А. Формування культури професійного спілкування у майбутніх менеджерів виробничої сфери: Дис ... канд. пед. наук. – К., 2002. – 232 с.
8. Соціальна робота в Україні: Навчальний посібник / І.Д. Зверева, О.В. Безпалько, С.Я. Харченко та ін./ За заг. ред.: І.Д. Зверєвої, Г.М. Лактіонової.-К.: Наук. світ, 2003. – 233 с.
9. Лактіонова Г.М. Теоретико-методичні основи соціально-педагогічної роботи з жіночою молоддю в умовах великого міста: Автореф. дис... д-ра. пед. наук. - К., 1999. – 35 с.
10. Яковлев А.И. Социальная работа как особый вид деятельности. Системный характер социальной работы // Основы социальной работы: Учебник / Отв. ред. П.Д.Павленок.- М.: ИНФРА-М, 1999. – С. 16-26.
11. Леонтьев А.А. Психология общения. - 2-е изд., испр. и доп. – М.: Смысл, 1997.- 365 с.
12. Фирсов М.В., Студенова Е.Г. Теория социальной работы: Учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений.- М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 432 с.

13. Социальная работа / Под общ. ред. В.И. Курбатова. – Ростов на Дону: Феникс, 2000.- 576 с.
14. Яковлев А.И. Социальная работа как особый вид деятельности. Системный характер социальной работы // Основы социальной работы: Учебник / Отв. ред. П.Д.Павленок.- М.: ИНФРА-М, 1999. – С. 16-26.
15. Коваль Л.Г., Зверева І.Д. Хлебик С.Р. Соціальна педагогіка: Навч. посібник.– К.: ІЗМН, 1997. – 392 с.
16. Професійне спілкування (методичні рекомендації на допомогу шкільному практичному психологу) /Укл.: З.І. Білоусова, В.І. Міщик, Н.В. Загорська. – Запоріжжя: ЗДУ, 1992.- 23с.
17. Кравченко Р. Соціальна робота з розумово відсталими людьми: Навчальний посібник. – К., 2001. – 140 с.
18. Мацкевич Ю.Р. Підготовка соціальних педагогів до роботи з людьми похилого віку: Автореф. дис ...канд. пед. наук.: 26. 06. 03 / Луганський гос. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченко. - Луганськ, 2003.- 20 с.

УДК 371.2+371.4

НАУКОВИЙ АНАЛІЗ СУЧАСНИМИ ВЧЕНИМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ

Марушкевич А.А., д. пед. н., професор

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті розкрито суть наукового аналізу сучасними вченими розвитку національної освіти і виховання в Україні.

Ключові слова: національна освіта, виховання, освіта, навчання.

Марушкевич А.А. НАУЧНЫЙ АНАЛИЗ СОВРЕМЕННЫМИ УЧЕНЫМИ РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ И ВОСПИТАНИЯ В УКРАИНЕ / Киевский национальный университет им. Т.Шевченко, Украина.

В статье освещена сущность научного анализа современными учеными развития национального образования и воспитания в Украине.

Ключевые слова: национальное образование, воспитание, образование, обучение.

Marushkevich A.A. SCIENTIFIC ANALYSIS OF NATIONAL EDUCATION AND TRAINING SYSTEM MADE BY PRESENT-DAY SCIENTISTS/ Kyiv national university named by T. Shevchenko, Ukraine.

In main point of the scientific analysis has been observed in this article by the contemporary scientists of the developing national education and upbringing in Ukraine.

Key words: national education, education, learning.

Розвиток національної освіти і виховання в Україні є актуальною проблемою не тільки для освітян-практиків, а й сучасних учених-педагогів, які перебувають у пошуках наукової істини щодо розв'язання найсуттєвіших завдань сьогодення стосовно навчання і виховання молоді.

У „Національній доктрині розвитку освіти”, затвердженій Указом Президента України від 17 квітня 2002 року (№ 347/ 2002) є положення про пріоритетні напрями цього процесу, серед яких „формування національних і загальнолюдських цінностей”,